

Ertuğrul KARAKUŞ

Doç. Dr., Bolu İzzet Bayram Üniversitesi, Bolu, Türkiye
(ekarakus7984@hotmail.com), <https://orcid.org/0000-0003-4224-9691>

**KUZEY MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ŞİİRİNDE
TÜRKİSTAN VE TÜRK DÜNYASI***

Öz: Çoğunlukla; Bulgaristan, Kuzey Makedonya, Kosova, Batı Trakya (Yunanistan), Gagauz Yeri (Moldova) ve Romanya’da varlık gösteren Balkan Türklerinin, Türkistan bölgesi ile olan ilişkileri veya köklerinin geldiği bu bölgeyle ne derece ilgili oldukları merak edilegelmiştir. Şüphesiz sayılan bu bölge ve ülkelerin her birisi “Türkistan” ve “Türk dünyası” temaları açısından müstakil olarak incelemeye tabi tutulabilecek ölçüde zengin bir Türkçe şiir muhtevasına sahiptir. Osmanlı Devleti sonrasında nüfus ve kültürel varlık açısından ciddi bir sarsıntı geçirseler de K. Makedonya ve Kosova Türkleri de, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında modern bir Türk şiiri oluşturmayı başarmışlardır. Çalışmada; coğrafi, siyasi ve tarihî yakınlık nedeniyle, özellikle son 70 yıllık araştırmalarda beraberce ele alınan bölgeler olan K. Makedonya ve Kosova Türklerinin şiiri, zikredilen temalar bağlamında ele alınmıştır. İncelemelerden elde edilen sonuca göre de denilebilir ki; bu bölgelerde varlık gösteren Türk şiirinde “Türkistan” ve “Türk dünyası” konuları, siyasi şartlar ve imkânlar ölçüsünde daima yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: K. Makedonya Türk Şiiri, Kosova Türk Şiiri, Türkistan, Türk Dünyası, Balkan Türk Edebiyatı.

Ertuğrul KARAKUŞ

Doç. Dr., Bolu İzzet Bayram University, Bolu, Turkey
(ekarakus7984@hotmail.com), <https://orcid.org/0000-0003-4224-9691>

**TURKISTAN AND THE TURKIC WORLD IN NORTH
MACEDONIA AND KOSOVO TURKISH POETRY**

Abstract: Mostly; It has been wondered how the Balkan Turks, who are present in Bulgaria, N. Macedonia, Kosovo, B. Thrace (Greece), Gagauzia (Moldova) and Romania, are related to the Turkestan region or to what extent they are related to this region where their roots come from. Undoubtedly, each of these regions and countries has a rich content of Turkish poetry that can be examined independently in terms of the themes of “Turkistan” and “Turkic World”. After the Ottoman State, although they suffered a serious shock in terms of population

---

*Geliş Tarihi: 19 Nisan 2023 – Kabul Tarihi: 23 Mayıs 2023

Date of Arrival: 19 April 2023 – Date of Acceptance: 23 May 2023

Келген күні: 19 сәуір 2023 ж. – Қабылданған күні: 23 мамыр 2023 ж.

Поступило в редакцию: 19 апрель 2023 г. – Принято в номер: 23 Май 2023 г.

10.59358/ayt.1285767

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

and cultural assets, the Turks of Macedonia and Kosovo, especially in the II. After the World War II, they succeeded in creating a modern Turkish poem. In the study; Due to the geographical, political and historical proximity, the poetry of the Turks of N. Macedonia and Kosovo, which are the regions that have been studied together in the last 70 years of research, is discussed in the context of the mentioned themes. According to the results obtained from the examinations, it can be said that; The subjects of “Turkistan” and “Turkic World” have always taken place in the Turkish poetry, which exists in these regions, in accordance with the political conditions and possibilities.

Keywords: K. Macedonian Turkish Poetry, Kosovo Turkish Poetry, Turkistan, Turkic World, Balkan Turkish Literature.

GİRİŞ

Balkan Türkleri; Türk dünyasının batı kolunu temsil ederler ve kendine has tarih, kültür ve edebiyatları ile varlıklarını sürdürmektedirler. Tarihî belge ve bilgiler göstermektedir ki Türk tarihine değinilmeden bir Balkan tarihi yazılamaz ve hatta Türk tarihi Balkan bölgesi tarihinin büyük bir kısmını kapsar. Bu bölgedeki Türk varlığı, genel olarak üç dönem hâlinde ele alınır:

1.Osmanlı Öncesi 2.Osmanlı Dönemi

3.Osmanlı Sonrası¹

Balkanlarda Osmanlı öncesi Türk varlığı diğer dönemlere göre daha az araştırılmış olsa da özellikle toponimler, hidronimler ve antroponimler bu dönemle ilgili zengin veri sağlar. Bu verilerden hareketle de bölgede; İskit, Hun, Avar, Peçenek, Kıpçak gibi Türk boylarına uzanan bir tarihî süreç görülür.² Bugün de “Balkan Türkleri”ni oluşturanların büyük bir bölümü, kendi kökenlerini, zikredilen bu Türk boylarına dayandırırılar. Ancak bir gerçek vardır ki Balkan Türkleri, binlerce yıla yayılmış bir süreç içerisinde Karadeniz’in kuzeyinden veya Anadolu/Türkiye coğrafyası üzerinden farklı dönemlerde Balkan coğrafyasına yerleşmiştir.

Türklerin Balkanlardaki varlığı her ne kadar Osmanlı Devleti öncesine uzansa da, yazılı edebî varlık asıl tesirini Osmanlı Devleti devrinde gösterir. Bu dönem ile ilgili ayrıntılı çalışmalarıyla bilinen İsen (2009), Osmanlı dönemine dayanan Balkan Türk şiirinin başlangıcı için hususiyetle Sultan II. Bayezid devrini işaret eder (s. 2).

---

¹ Bu minvalde Makedonya özelinde örnek bir çalışma için bkz. Yusuf Hamzaoğlu (2010). Balkan Türklüğü (Makedonya. Hırvatistan. Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı), C: I, Üsküp: Logos-A, s. 37.

² Bkz. Yusuf Hamzaoğlu, age, 37-38.

Hususiyetle 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı ve Balkan Savaşları sonrasında, bütün Balkanlarda olduğu gibi, K. Makedonya ve Kosova bölgelerinde de Türk varlığı sayı olarak azalır. Bu azalma sadece nüfus açısından gerçekleşmez. Nüfusun hem nicel hem de nitel vasfına bağlı olan kültürel faaliyetler ve dolayısıyla da Türk edebiyatı da belirgin bir duraklama gösterir. İki cihan harbi arası dönem, gerek Türkçe öğretiminde yaşanan problemler gerekse de şairlerin eğitim aldığı kurumlardaki azalış nedeniyle bu duraklamada başı çeker.

Bitmeyen savaşların, Türk varlığı açısından hezimetlerin, getirdiği moral bozukluğu ve yetmiş eli kalem tutan birçok Türk'ün de çareyi göçte bulmasıyla bölgede modern (çağdaş) bir Türk edebiyatının/şirinin oluşması da gecikir (Karakuş, 2017, s. 24-25).

II. Dünya Savaşı sonrasında K. Makedonya ve Kosova bölgelerinde varlıklarını korumaya çalışan Türkler aynı siyasi birliğin, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği altında kalırlar. Gerek siyasi erkin izlediği politikaların sonucu olarak, gerekse de bölgede varlık mücadelesi veren Türklerin çabalarıyla bölgede Türkçe eğitimi, Türkçe basınyayın faaliyetleri ve bunlara bağlı olarak da kendine has özellikler taşıyan modern bir Türk şiiri oluşmuştur. Bu şiir yarım asra yakın bir süre aynı siyasi-sosyal şartlar altında "Makedonya" ve "Kosova" bölgeleri beraber anılacak şekilde araştırmalara konu olmuştur.¹

Yukarıda mümkün olduğunca ayrıntıya girmeden özetlediğimiz K. Makedonya ve Kosova bölgelerindeki Türk varlığı ve edebiyatı, hâlen Türk dünyası ve edebiyatlarının batı kanadını temsil etmeye devam etmektedir. Türkistan bölgesinden Adriyatik denizine kadar "kıtalararası" diye nitelenebilecek geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk dünyasının birbirleriyle olan münasebetleri de, sayısız badirelere rağmen tarihin her döneminde farklı yoğunlukta devam etmiştir.

Özellikle 20. asrın ikinci yarısında, aralarındaki farklara rağmen, sosyalist politikalar izleyen SSCB ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği ve tesiri altında varlık gösteren Türkistan bölgesi ile K. Makedonya ve Kosova bölgesindeki Türkler arasındaki ilişkiler merak edilegelmiştir.

---

¹ Bu minvalde iki çalışma için bkz.: Abdulkadir Hayber (2001). Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı, Ankara: MEB. ve Ertuğrul Karakuş (2017). Sesler Dergisi Etrafında Teşekkül Eden Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı (Şiir-Hikâye), Ankara: Bengü.

Türk dünyasının edebî üretimin olduğu coğrafya sınırlarını doğudan batıya doğru belirleyen Türkistan ve Balkan bölgelerinin, gerek sosyalist yönetim döneminde gerekse haricî dönemlerde edebî eserlerde, özellikle de ağırlıklı malzemesi duygu olan şiir türünde, birbirlerine yer verip vermediği tespiti ve izaha muhtaç bir konudur.

Bu çalışmada; K. Makedonya ve Kosova Türk Şiirinde Türkistan ve Türk Dünyasının nasıl yer aldığı konusu, taranan edebî eserler ve matbuat üzerinden önce tespit edilecek ve daha sonra da temalar hâlinde tahlil edilecektir.

K. Makedonya ve Kosova Türk Şiirinde Türkistan ve Türk Dünyası

“Türkistan” ve “Türk dünyası” olgularının K. Makedonya ve Kosova Türk şiirinde ele alınışı, döneme ve yazarın hassasiyetlerine göre değişen temalar hâlinde görülür. Gerek edebî eserler gerekse de bölgede faaliyet göstermiş ve göstermekte olan matbuat üzerinden yapılan taramalar sonucunda araştırmanın; “*Hasret Duygusu*”, “*Tanıtm/Haberdar Etme*”, “*Birlik/Berberlik/Kardeşlik Vurgusu*”, “*Kardeşin Derdiyle Dertlenme*” başlıkları üzerinde yoğunlaşmasının gerektiği görülmüştür:

a. Hasret Duygusu:

Türkistan bölgesindeki Türklerin dinî-tasavvufî hayatında mühim bir tesir bırakan âlim, şair ve fazıl şahsiyetlerin başında “Pir-i Türkistan” olarak da vasıflandırılan Hoca Ahmed Yesevî gelir. Hem “hikmet” adı verilen şiirleri hem de talebeleriyle Anadolu üzerinden Balkanların Türkleşme ve İslamlaşmasında büyük rol oynar. “Pir-i Türkistan” Ahmed Yesevî’nin isminin ilk olarak Anadolu ve Balkanlar sahasında, 16.asır şairi Bursalı Lâmiî’den önce, Türk kültür ve edebiyatında mühim bir yeri olan Üsküp şehri ile adı anılan Üsküplü Atâ’nın Tuhfetü’l-Uşşâk mesnevîsinde geçmesi mühim bir bilgidir. Kendisi de bu eserin sonunda Ahmed Yesevî neslinden geldiğini iddia eder (Aksoyak, 2006, s. 3):

“Sen Yesev’den Şeyh Ahmed pûrısın

Ma’nî yüzinden o şemsün nûrısın” (Aksoyak, 2006, s. 251).

Üsküp’te inzivaya çekilen, yaşayan, vefat eden ve defnedilen bir şairin eserinde, 15.asırda, Türkistan’ın Piri’nden bahsedilmesi hatta ona soy bağı iddiasında bulunulması, K. Makedonya ve Kosova Türk edebiyatının manevî kökleri açısından önemli bir bilgidir.

Yaklaşık 600 yıllık Osmanlı hâkimiyeti ve yine yaklaşık olarak 500 yıl süren klâsik anlayıştaki Türk edebiyatı döneminden sonra Sırp-Hırvat Sloven

Krallığı ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin hâkimiyeti altında birçok badireler atlatan bölgedeki Türkler, bir yandan kültür ve edebiyatlarını ayakta tutmak diğer yandan da soy köklerine dair bağları canlı tutmak zorunda idiler. Ancak Yugoslavya'nın rejimi güçlü bir şekilde sağlamlaştırmakla meşgul olduğu yıllarda, her ne kadar Türkçe eğitim ve matbuat serbest olsa da bu serbestiyet, Türk dünyası ve Türkistan coğrafyasını yeterince konu alabilmeye yetmemiştir. Bu konulara yönelik yazıların çok sınırlı olması, özellikle sosyalist dönem sonrasında, bazı şairlerin farklı eserlerine Türk dünyası ve Türkistan coğrafyasına yönelik “hasret” duygusu olarak yansımıştır.

Fahri Ali (1997); “Zaman Kesiminde Yaşamak” adlı şiirinde “Türklük ve Türkçe özlemi”ni coğrafi bir unsur olan “Vardar ovası” kavramı ve aynı adı taşıyan ünlü Balkan türküsü ile ifade eder:

zaman akımına pat diye kapılan gerçeği anlatma
gücümüze inandığımız türkünün şiirin eli
vardar ovasıyla vardar akışıyla
yüreklere sızmış bir özlemdir
gözlerimizden uzak görmedik mi
türklüğün özlemiyle yaşanan şiir dilim
Türkçemle bir özlem içinde oh ne desem
zaman akımına pat diye kapılan gerçeği anlatma (s. 141).

Fahri Ali (1995) “Evrım Evrım Akarım” adlı şiirinde;

“Tanrı Dağlarından vardım yarına
Yarınlar güneşmiş yarınlar aydın
Bir ses gelir Kaşgarlı Mahmut’tan
Koca Yesefi zuhuru almış ezelden (s. 29) der.

Yukarıda zikredilen Üsküplü Atâ’dan yaklaşık 550 yıl sonra olsa bile Türkistan’ın pîri Hoca Ahmed Yesevî’nin isminin 1995 yılında anılıyor olması, uzun süreli bir hasretin göstergesidir.

Yine Fahri Ali’nin “Evrım Evrım Akarım” adlı şiiri ile Eylül 1993’te Almatı’da kaleme aldığı “Zaman Gücüne İnanıyorum 1 ve 2” şiirlerinde “Tanrı Dağları, “Kaşgarlı Mahmut”, “Koca Yesefi” vurgusu adeta Türk

dünyasına duyulan bu uzun süreli özlemin, 1990'lı yıllarda artık kavuşmayla son bulacağına inancın göstergesidir.

öze dönmenin varlığını
Tanrı dağlarında buldum
kar altı sığınmış
ama yüzü ak
güneş vardı
yakardı
yıkardı içimi
“atımı bağladım ben bir ormana”
orta asya'da
gözümü gördüm ben bu diyarda
orta asya'da
adım
kazak azeri uygur türkmen nogay tatar çuvaş
adımız türk
hep yüreğimde
zaman gücüyle
zaman gücüne inanıyorum (Ali, 1995, s. 29-31).

Şiirdeki “öze dönmenin varlığını/Tanrı dağlarında buldum” dizeleri aslında yıllar süren mecburi bir özden uzaklaşmanın da itirafı gibidir. “Atımı bağladım ben bir ormana” ifadeleriyle de “Ötüken”e gönderme yapılır. Şair bu hasretin tesiriyle Türk topluluklarının ismini “kazak azeri uygur türkmen nogay tatar çuvaş” şeklinde tek tek sayarak bir dize oluşturma ihtiyacı duyar:

V. H. Özgün (2000) “Bilinç Yıldızı” adlı şiirinde;
Altaylar'dan parlayan yıldız
Türküleri özlem yüklü sevgi dolu
Yaşam gibi güzel
Yeniden varlanma dileği

Ateş böcekleri yitmedi

Anadolu'yu süsleyen bu kırlarda... (s. 123) der.

Özgün'ün şiirinde Altaylar'dan Anadolu kırları'na uzanan Türk dünyası bilinci Kazak Türk edebiyatının en önemli temsilcilerinden olan Mağcan Cumabayulı'nın "Uzaktaki Kardeşime" adlı ölümsüz eserini hatırlatır. Her iki şiirde de asırlara yayılmış bir özlem duygusu kaleme alınır. Özgün'ün şiirindeki "yeniden varlanma dileği" ifadesi de özlem ile birlikte Türk dünyası ve Türkistan'a yönelik olarak geleceğe dönük umutların da ifade edildiği görülür.

K. Makedonya Türk edebiyatında Türkistan ve Türk dünyası konularına dikkat çekenler içerisinde, 1994-1999 tarihleri arasında kendi imkânlarıyla 24 sayı yayınladıkları "Üçüncü" adlı dergi etrafında bir edebiyat girişimi oluşturan "Üçüncüler" adını verdiğimiz grubu zikredebiliriz (Karakuş, 2014, s. 42).

Yarım kalmış fakat değerli bir girişim olan "Üçüncü" dergisinin kadrosunda; Oktay Ahmed, Rifat Emin, Neyat Selman, Leyla Hüseyin, Nurten Halim, Leyla Selman gibi dönemin genç isimleri yer almaktadır. Derginin kuruluş hedefleri arasında "millîlik" ve "Türklük" vurguları da vardır. Oktay Ahmed'in "Türklüğe Hasret" şiiri bu vurguyu gösterir:

Şenlik dolu bahçemizin gülleri

Tıpkı ince Türk kızların elleri

Gülistan'ı aş(k)dır¹ saçın telleri

Gül kokar ayak altında yerleri... (Karakuş, 2014, s. 31).

Ahmed şiirin devamında;

"Devlet-i Frengistan bana yurt oldu

Sende bahar; bende çiçekler soldu" (Karakuş, 2014, s. 32) der ve "sen" ifadesiyle Türkiye ve Türk dünyasına Bir Balkan Türkü olarak hasretinin yanında ahvâlini de bildirir.

Türk dünyası hassasiyetiyle dikkat çeken bir başka şair de Nusret Dişo Ülkü (1992)'dür ve "Yunus Emre Hasreti" adlı şiirinde şöyle seslenir:

...Adım adım *Türkeli*

---

¹Aslı "aşk" olmalı!

Karış karış *Rumeli*

Azeri'nin her eli

Yunus Emre hasreti.

Dün yarın ve bugünün

Yugoslavya Türkü'nün

Nusret Dişo Ülkü'nün

Yunus Emre hasreti. (s. 63-64).

Görüldüğü gibi şiirde Azerbaycan ve Yugoslavya Türkleri “Yunus Emre hasreti” kavramı etrafında birleştirilmektedir. Ülkü'nün şiirinde, hasret kavramını, sadece “yakınılacak” bir unsur olarak değil de “birleştirici” bir unsur olarak vurgulaması da mühimdir.

b. Tanıtma/Haberdar Etme:

II. Dünya Savaşı sırasında birçok Türk, Josip Broz Tito ve “Partizanlar” safında yer alarak yeni bir rejimin/devletin kurulmasında mühim rol oynamışlardır. Yalnızca Kosova'ya bağlı Mamuşa'dan 29 Türk bu mücadelede yer almıştı (Sipahioğlu, 2007, s. 58).

Savaş sonrasında yeni kurulan devlette Türkçe eğitim ve matbuata yönelik kimi serbestliklere rağmen “Yücel Teşkilatı” hadisesi¹ gibi kimi son derece olumsuz olan gelişmeler sonrasında, K. Makedonya ve Kosova bölgelerinde yeni yönetim döneminde Türkleri birçok kısıtlamanın beklediği de görülmüştür. Sosyalist rejimin hâkim olduğu elli yıla yakın bir süre içerisinde Türk dünyası ve Türkistan ile ilişkiler rejimin müsaade ettiği ölçüde ve gayet sınırlı kalmıştır. Bu dönemde bu minvaldeki tanıtım yazılarından birisi, dönemin Türk edebiyatının temeli sayılan “Sesler” dergisinde yayınlanır. Künyesi şöyledir:

Zekeriya, N. (1968). Yanarak Derman Bulan Şair Molla Penah Vakıf. *Sesler*, 31, s. 19-22.

Daha Sonra da bu dergide Türkistan bölgesine yönelik bazı tanıtım yazıları yayınlanır:

Tuncer, H. (1996). Azerbaycan Şairleri. *Sesler*, 310-311, s. 47-68.

---

¹ Geniş bilgi için bkz. H. Yıldırım Ağanoğlu (2006). II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya'da Bir Direniş Mücadelesi Yücel Teşkilatı. İstanbul: Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

Sarıveli, O. (1996). Aşık Alesger Üzerine (Türkiye Türkçesine Aktaran: Ahmed Schmiede). *Sesler*, 306-307, s. 63-73.

(1996). Türk Dünyası Yazımından: Nebi Hazri. *Sesler*, 308-309, s. 101.

İrfan Ünver Nasrattinoğlu'nun birçok Türk boyunu kapsayan tanıtım yazıları, bölgede Türk dünyasına yönelik en doğrudan tanıtım yazılarını oluşturur ki bazılarının künyeleri şöyledir:

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1992). Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Benzerlikler. *Sesler*, 270-271, s. 49-54.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1993a). Romanya Türkleri. *Sesler*, 274-275-276, s. 47-53.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1993b). Karay Türkleri. *Sesler*, 277-278-279, s. 85-89.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995a). Boşnaklar. *Sesler*, 292, s. 79-87.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995b). Gagauz Türkleri. *Sesler*, 293, s. 85-90.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995c). Karakalpaklar. *Sesler*, 294, s. 79-85.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995ç). Tataristan-Kazan Türkleri. *Sesler*, 296, s. 69-76.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995d). İran Türkleri. *Sesler*, 298, s. 93-101.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1997a). Yakutistan Saka Türkleri. *Sesler*, 314-315, s. 67-72.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1997b). Özbekistan. *Sesler*, 316-317, s. 103-111.

Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1997c). Sancak Türkleri. *Sesler*, 318-319, s. 77-83.

Çoğunluğu sosyalist dönem sonrasında yayınlanan bütün bu tanıtım yazılarının sonunda, tanıtılan sanatçıya ait birçok seçme şiir de verilmiştir. *Sesler* dergisinin 1966 tarihli 8.sayısında İlhami Emin'in aktarmasıyla Azerbaycan'ın meşhur şairi Resul Rıza'ya ait bir şiirin yayımlandığı da görülür (Rıza, 1966, s. 61). Derginin muhtelif sayılarında; Molla Penah Vâkıf, Bahtiyar Vahapzade, Nebi Hazri gibi şairlerin şiirleri de tanıtım amaçlı yer alır. Yakın dönemde de bu tanıtma faaliyetlerine önem veren dergilerin başında Kosova'da Zeynel Beksaç tarafından yayınlanan "Türkçem" dergisi gelir. Bütün bu Türk dünyası ve Türkistan coğrafyasına yönelik tanıtım yazılarının, genelin olduğu gibi Balkanlardaki Türk şairlerinin de bu konularda bilinçlenmesini sağlamak amacı taşıdığı kesindir. Bu tanıtım

yazılarının, yıllar sonra, K. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin şiirlerine yansımış olduğu görülür.

Sosyalist dönemde bizzat şiirlerinde Türkistan ve Türk dünyasına yer vermek, şüphesiz ki “bölgeyle bağları koparmamak”, “bölgeyi tanıtıp hatırlatmak” amacı taşır ki burada İlhami Emin’in ismini özellikle anmak gerekir. İlhami Emin, 1965 yılında Taş Ötesi adlı kitabında ardından da Güldeste adlı eserinde (1991) yer alan “Açık Hava Türküsü” adlı şiirinde, Makedonya’nın doğusunda yer alan Yörük köylerinden Kıloğuzlu (Kılavuzlu) köyünden bahsederken bu köyde yaşayan Yörük Türklerinin kökenleri üzerinden Türkistan’a gönderme yapar:

...Yaban kedi daldaki kuşu ürküttü
Dönmeksizin yok oldu ceylânlığım
Minnacık bir kelebek korusu
Evde çanak çömlek
Buysa Kıloğuzlu yürük türküsü
Tâ Turfanlardan gelmiş
Yugoslavya Makedonya Radoviş
İllerine... (s. 20).

Yine, 1980 yılında “Gülev” adlı eserinde daha sonra da Güldeste adlı şiir kitabında yer alan “Gültekin” adlı şiirinde İlhami Emin (1991), destansı özellikler taşıyan şiirinde “Kültigin”i tanıtır:

Yüzyıllardan eski	Irmakların en susuzlarından içti
Altın tahtlardan önce	Boz bir kurt tarafından
Altın sözlerden altın	Kurtarıldı ölümlerden
Bir söz	...
Kır at üzerinde tanrıydı başta	<i>Bozkurtun gösterdiği yolda</i>
Tanrıdan kopmuş	Kır atın kişnediği yerde
İnsan kılığına sığındı	Bir ışık sardı
Sonra	Başını
...	...
Otların en kurusuyla yaşadı	Dört yandan ateş

KUZEY MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ŞİRİNDE TÜRKİSTAN VE TÜRK DÜNYASI

Dört yandan duman	İnce dal kırar kolunu
Tek bir ok yarıda keser	...
Düşü	Göge yakın dolaştı hep
...	Dağdan uzaklaşmadı özünden uzaklaşmasın
Cenkte yitirir atını	Diye kurt gecelerini kurtlarla
Atsız sürer yolunu	Paylaştı
İnce bir dala dalar gözü	... (s. 136-141).

1954 Prizren doğumlu bir şair olan, BAY (Balkan Aydınları ve Yazarları) kültür ve sanat dergisi, “İnci” çocuk dergisi, “Dost” gençlik dergisi ve “Balkan” gazetesi gibi yayınlarla bölge matbuatına emeği geçen Osman Baymak’ın “Kırımname” adlı eseri de Kosova Türk edebiyatında Türkistan ve Türk Dünyası bilinci, tanıtımı açısından mühim yer tutar. Kitapta, Baymak tarafından Kırım temalı olarak kaleme alınmış 47 adet şiir mevcuttur. Şiirlerin her birisi Türk Dünyasının güzide bir köşesi olan Kırım’a adanmıştır. Şiirlerin adları şöyledir:

Sürgün Vadisi, Sevgili Liman, Aziz Petri Dağından Benim Saltanatım, Pazar Kilisesi’nde, Yalta’da Bir Gecenin Fotoğrafı, Bir Kurşun Yarasında İnce İnce Seni Düşünmek (İsmail Gaspıralı’ya), Dönüş, Kırımname 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10, Vransof Parkında Bir Öğle Vakti, Kırlangıç Yuvası, Dert Ortağım, Uçan Su, Yalta’da Bir Balıkçının Güncesi, Yeşilada, “Mustafa Abdülcemil Kırımoglu’na”, Bahçesaray Çeşmesinde Gülüm İslanır, Yalta’da Bir Ezan Sesi, Yalta Limanına Demir Attım, Şvalov Şatosunda Seni Düşünmek, Yalta’da Sevgi Adına, “Bekir Çobanzade’ye”, Bahçesaray Mezarlığında, İkimiz, Bahçesaray Selama Durur, Kara Kedim, Bahçesaray, “Cengiz Dağcı’ya”, Yalta 1-2-3-4-5, “Diz çökmüşüm bir avuç aydınlık için”, Umut, Bir Gecede, Sarışın Kuşum, “Denizin mavisini sürünüyor caddede” (Baymak, 2008, s. 7-53).

Bütün bu şiirlerin Kırım’a adanmasından başka İsmail Gaspıralı, Bekir Çobanzade, Cengiz Dağcı, Mustafa Abdülcemil Kırımoglu gibi Türk Dünyasının önde gelen fikir öncülerine ve yazarlarına ithaf edilmesi de bu eserleri incelememiz açısından önemli bir konuma getirmektedir. Hususiyetle “İsmail Gaspıralı’ya” ithaf edilmiş olan “Bir Kurşun Yarasında İnce İnce Seni Düşünmek” adlı şiir hem Kırım, hem Türkçe, hem de Türk dünyasının birliği açısından mühim göndermelerle doludur:

...

Barut kokar bu toprağın özlemi

Ateş yakar dilimdeki Türkçemi

Bağrımda yatan o ölümsüz destanı

Bir kurşun yarasında ince ince seni düşünmek

Ve “Dilde, fikirde, işte birlik”

Nasıl bir şey, bilir misin Kırım’ım (Baymak, 2008, s. 12).

“Barutun kokması”, “ateşin yakması”, “kurşun yarası” bölgede Türkçeye olan tehditlere göndermeler yapar. Bütün tehditlere rağmen “Dilde, fikirde, işte birlik” düsturu, umudu simgeler.

Baymak (2008) kitaba, Hansaray’ın ünlü Gözyaşı Çeşmesi önünde şiir yazarken çekilmiş bir de fotoğrafını “Bahçesaray Çeşmesi’nin yanında şiirim dile geldi.” (s. 84) altyazısıyla koyar.

Eserde Abdülcemil Kırimoğlu’nun hayatı ve eserin sonunda da “Kırım Tatar Milli Kurtuluş Hareketinin Kısa Tarihi” adlı bir bölüm yer alır. Ayrıca kitap Türk Dünyasının büyük fikir öncüsü İsmail Bey Gaspıralı’nın resmiyle (s. 92-128) son bulur.

Kitabın 2001 yılında Kırım’da yazılmış ön sözünde Baymak şu ifadelere yer verir:

Mayıslar ayların en güzelidir derler ya...

Ben mayıslarda bir başkayım, bir başka yeşilim var!

Hele 18 Mayıslar beni bir başka eder, karalar bağlar. Ben benden alır, yüreğim dağıyor Kırım’ım diye. Rumeli’de şiirim can verir, Kırım’da soykırım diye diye...

...

Ben Rumeli’de Kırım’ı yaşarım. Kırım benim içimde... Ben ölsem de şiirim dimdik ayaktadır Kırım’la... (s. 5).

Türk dünyası ve Türkistan’ı okuruna tanıtmaya amacı güden şairlerden bir tanesi de Nusret Dişo Ülkü’dür. Dişo Ülkü (2011) “Yesevice Sevmek” adlı şiirinde;

Hoca Ahmed Yesevi Dergahı

Koca Ahmed Yesevi Ocağı

İnsanda açık Türkün kucağı
Aynıdır kulu yoksulu ve Şahı

...

Yesevice sevmek Yesevilerindir

Denizler kadar engin ve derindir

Tanrı bir Hoca Yesevi de Bir'dir

Tanrı bir Koca Yesevi de Pir'dir (s. 154) der.

Bu örneklerin geneline bakıldığında, K. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinde, sosyalist dönemden başlayarak, giderek artan bir şekilde Türk dünyası ve Türkistan konularını okura tanıtmaya/sevdirmeye amacı gözlemlenebilir.

a. Birlik/Berberlik/Kardeşlik Vurgusu:

K. Makedonya ve Kosova Türk şiirinde, Türkistan ve Türk dünyasını konu alan eserlerde “Türkçe”, “ortak tarih”, “ortak coğrafya” gibi kavramlar üzerinden birlik, beraberlik ve kardeşlik vurgusu yapıldığı görülür. Ama bütün bu unsurlar içerisinde “Türkçe”nin birleştirici yönünün daha çok vurgulandığı dikkat çeker.

İskender Muzbeg (2009), “Köşe” adlı şiirinde “Köşesi yoktur dünyanın ama/Balkan’ımın köşesi vardır” der ve bu öncelikle bu köşeyi “köhne, kuytu, bataklık, kör karanlık, kördüğümü” gibi olumsuz tabirlerle vasıflandırır. Şiirde sürüp giden bütün bu olumsuzluklar Türkçenin zikredilmesiyle müspet bir yöne döner:

...

Hanımşah Türkçeyle vurulunca Memo'ya

Hora teper alnındaki tülbentinde her oya

Burada Tuna Seyhun'dur akar

Adriya dalgalanan bir başka Hazar.

Bu köşede yabangülü, mor menekşe dillendir

Bin bir yıllık dilim, törem birilerince ellendir

Çünkü karga denizde, balık göktedir...

...Buna rağmen destanlarım çocuklarca söylenir

... (s. 91).

Şiire göre Türkçe o kadar bütünleyici bir unsurdur ki Hanımşah, Memo'ya Türkçeyle vurulur. Türkçe mevzubahis olunca Balkanların ve Türk tarihinin simge nehri Tuna, Türkistan coğrafyasının temel unsurlarından Seyhun ile birleşir. Genellikle “Adriyatik'ten Çin'e kadar” ifadesiyle Türk dünyasının bir ucunu tasvir eden “Adriya”, da, Hazar ile birleşir. Bütün bu beraberlik, Türkçenin bütünleyiciliğiyle sağlanmıştır.

Yaser Halim (2013)'in Türkçem adlı şiirinde de yoğun bir Türk dünyası vurgusu göze çarpar:

...Kuşmalarım bittiğinde benim yazı dilim başlar
İlk kağıdım Orta Asya'da hitabe olarak kalan taşlar
Benliğimi anlatılan her şey burada harflerle başlar
Coşar Türkçemle ümitler, bahara yönelir kışlar.

...

“Tarihimi geleceğe hangi harflerle yazsam
Göktürklerden başlayıp Uygurlara mı dalsam
Osmanlı devletiyle tümünü birbirine sarsam
Çılgın Türklerle tarihe yeni bir sayfa mı açsam
Çağlarımı nesilden nesile aktaran Türkçem. (s. 29).

Halim'in “Coşar Türkçemle ümitler, bahara yönelir kışlar.” dizisinde aslında Muzbeg'in ele aldığımız şiirindekine benzer bir birleştiricilik görülür. Ancak buna ilave olarak Halim'in şiirinde Türkçe, özellikle “Çağlarımı nesilden nesile aktaran Türkçem.” dizesiyle Türk dünyası açısından tarihî derinlik ihtiva eden bir bütünleyicilik kazanır. Öyle ki bu, Türkistan'da yer alan Göktürk Kitabeleri'ne “ilk kağıdım” vasıflandırmasıyla uzanır.

Ethem Baymak (2013) “Rumeli'den Yola Çıktık/ Çin'e Vardık/ Göçebe” adlı şiirinde adeta Türk milletinin Çin sınırından Adriyatik'e uzanan sergüzeştine dikkat çekilir ve bu sergüzeşt adeta Türkçe ile harmanlanır:

Yol kıvrak/ yol uzak	Amaç aynı/ yol aynı
Yol yokuş/ yol iniş	Soy aynı/ boy aynı...
Yoldaş/ bu ne telaş	Göç atları eğri büğrü...
Yolcu yolunda/ minik karınca	Rumeli'den yola çıktık

KUZEV MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ŞİRİNDE TÜRKİSTAN VE TÜRK DÜNYASI

Çin'e vardık

Göçebe

...

Bizim soyda oğlan doğar

Bizim boyda/ at şahlanır

Uğur dersen/ nal gelir

Kısır dersen/ sil elenir

Tar çalınır ağır aksak

Ölen/ ağıt istemez...

Rumeli'den yola çıktık

Çin'e vardık

Göçebe...

Dilim dildir/ anadili

Öz be öz/ Türkçedir

Yatır kalkar...

Koynumuzda o büyür (s. 180-182).

Kosova'nın "Türkçenin Balkanlardaki pâtiyahtı" diye vasıflandırabileceğimiz Prizren'de 1937 yılında dünyaya gelen ve yıllarca Üsküp'te yaşamış olan Nusret Dişo Ülkü (1992) "Türkçem" adlı şiirinde Türkistan'dan Balkanlara Türkçenin birleştiriciliğini büyük bir coşku ile vurgular:

Bir ben varım,

Benimle birlikte Türkçem,

Türkçemle Birlikte bir ben varım.

Ne başında ne sonunda gelir uygar dillerin.

Azeri'den tut, Balkanlara çık,

O Türkçe benim, ben o Türkçenin.

Bir ulusum var,

Ulusumla birlikte Türkçem,

Türkçemle birlikte bir ulusum var.

Ne başında ne sonunda gelir uygar ulusların.

Orta Asya'dan tut, Orta Anadolu'ya çık,

O ulus benim, ben o ulusun.

Bir ben varım,

Benimle birlikte Türkçem,

Türkçemle birlikte bir ulusum var.

Ne başında ne sonunda gelir uygar dil ve ulusların.

Türkçem başlar Azeri'den Balkanlara,

Ulusum Orta Asya'dan Anadolu'ya çıkar (s. 47).

Özellikle "Türkçemle birlikte bir ulusum var." dizesinde Türkçeye şair tarafından bir ulusun adeta "harcı" olma payesi verilir. Yine Nusret Dişo Ülkü

(2011) “Bana Beni Sana Seni” adlı şiirinde hem coğrafi uzaklığın hem de şiveler arasındaki anlaşılma sorununun önemsizliğine dikkat çeker:

Türkçen Türkçemden

Olsa da çok uzak

Beni Türkçene bırak

Bana beni

Türkçem Türkçenden

Olsa da çok uzak

Seni Türkçeme bırakayım

Sana seni

Kalsak da birbirimizden

Uzak çok uzak

Sözgeleşiyi uygur Çinden

Ayırıp koparamazlar dilimizden (s. 108).

Şiire göre Türk dünyası Çin’den Balkanlara kadar uzak bir mesafeyi kapsasa da, “Türkçem Türkçenden/Olsa da çok uzak” dizesinden anlaşıldığı gibi Türk milletinin fertleri arasında konuşma farkları olsa da, endişe etmeye gerek yoktur. Türk milletinin fertleri birbirlerini korkusuzca Türkçeye emanet edebilirler. Çünkü Türkçe, bu milletin birliğinin, beraberliğinin ve yok olmayacağına garantisini sayılır.

Vahit Ergin de “Türkçem” adlı şiirinde “çoktur lehçesi” ifadesiyle Ülkü ile benzer bir vurgu yapmış olur:

...Türkçemin sivridir ucu

özgürlüktür deyimler ağı

çoktur lehçesi

zengindir lügatta sözcüğü... (Baymak, 2010, s. 158).

Her ne kadar en yaygın olanı “Türkçe” olsa da, K. Makedonya ve Kosova Türk şiirinde, “Türkçe”den başka unsurlarla da “birlik” vurgusu yapılır. Kosova Müzisyenler Birliği üyesi olan, TRT repertuarına TSM ve THM besteleri ve derlemeleri alınan, Rumeli türkülerine derleme, beste ve icra yönünden büyük emek veren Aluş Nuş “Kardeşimin Adı Nevruz” adlı şiirinde “Nevruz Bayramı, davul-zurna, Mevlânâ, Yunus Emre, Atatürk ve demir

dövme geleneği” gibi tüm Türk dünyasınca değer verilen unsurları bir şiirde zikrederek “birlik” vurgusu yapar:

Annem dört kız doğurdu

Beşincisi yolunda

Herkes mutlu, neşeli

Nevruz doğdu sonunda

...

Demir örste şekil alır

Birlik, dostluk atadandır

ATATÜRK’ün öğütleri

Geleceğe yadigârdır (Baymak, 2010, s. 57).

Bayram İbrahim Rogovalı’nın “Türk Ağacı” adlı şiirinde görüldüğü gibi bazı şiirlerde Türk dünyasının birliği “ağaç” metaforuyla ifade edilir:

Dalları aynalarda çiçek çiçek

Tarih sayfalarına ismimiz yazılı
sayısı çok yengilerle

Bu ağaç kocaman bir ağaçtır

Dalları her yerde çiçek açmış

Dünya haritasında yüzü gülüş
dolu

Türk ağacı

Bu ağaç kocaman bir ağaçtır

Dalları eğilmeye hiç
alışmamıştır

Siz sakın onun dallarını
eğiltmeye çalışmayın

Gülünç düşersiniz Türk ağacı
önünde

Türk ağacı

Dallarını sarmıştır Orta
Asya’dan

Ta Balkanlara

Ta Rumeli illerine

Dünyada adı şanı duyulur

Türk ağacı diye (Baymak,
2010, s. 72).

Şiire göre “Türk ağacı”, Türkistan’dan Balkanlara kadar “adı şanı duyulan”, “dallarını eğenin pişman olduğu”, dünyanın her yerine dağılmış sağlam bir ağaçtır.

Bayram İbrahim Rogovalı’nın “Türk ağacı” benzetmesi gibi bir benzetmeyi de Esin Muzbeg “Tanrı Dağı’ndan Şar Dağı’na” adlı şiirinde yapar:

Bir meşe ağacı büyürdü sivri dağlarda
Yurdundan uzak bir çam ormanında
Hep yalnızlık hissedirdi kurtlar sofrasında
Hep yalnızlık hissedirdi soğuk ormanda

...

Kaderin buymuş senin ey meşe ağacı
Biliyorum içindedir o buruk acı
Ama yiğitliğin de içindedir onu da biliyorum

Ey Tanrı Dağı'nın ağacı, sana sabırlar diliyorum. (Baymak, 2010, s. 88-89).

Muzbeg'e göre her ne kadar Balkan Türklüğü Türkistan'daki Türk kardeşlerinden yani "meşe ormanı"ndan uzak, "çam ormanı" içerisinde olsa da onun "yiğitliği içinde"dir. Ama kardeşleri olan Türk dünyasından yani meşe ormanından uzak olduğu için yalnızlık ve buruk bir acı hisseder. Onun için de "sabır dileği"ne ihtiyacı vardır.

1988 yılında Vrapçişte kasabasında dünyaya gelen Yaser Halim (2013), "Adım Mehmet" adlı şiirinde "Mehmet" isminin bütünleyiciliği etrafında anlam bütünlüğü sağlanan dizeler ortaya koyar:

Kafkas bağrından

Rumeli diyarından

Balkan tahtından

Kopup vatana geldim

Adım Mehmet

Şanlı bayrak uğruna

Ömrümü vermeye geldim (s. 19).

Şiirde Türk dünyasına yönelik olarak "Kafkas bağrından" "Rumeli diyarı"na, "Balkan tahtı"na uzanan bir birlik ve beraberlik vurgusu "Mehmet(-çik)" ifadesi ile sağlanır.

Yine Yaser Halim (2013) "Kale Duvarı" adlı şiirinde "Türk boyları"nın "şehadet" kavramı etrafında birleştirir:

...Uzatsam kulağımı yankılanır cengaver sesleri

KUZEY MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ŞİİRİNDE TÜRKİSTAN VE TÜRK DÜNYASI

Kış soğuşunda içimi ısıtır şehadet çeken şehir nefesleri

Uzun boylu boyuna, ey şehit kanıyla taşları al olan kale duvarı

Üsküp'ten başla, dola bizden uzakta kalan *tüm Türk boylarını*. (s. 28).

Türkistan ve Türk dünyasını ele alan ve “Birlik” teması etrafında birleşen şiirlerde en çok görülen birleştirici unsurlardan birisi de “tarih”tir. 1931 yılında Gilan yakınlarından bir köyde dünyaya gelen, dedesi Ayvaz 93 Harbine katılan ve babası Adem de Balkan Savaşı'nda gazi olan, 2 yaşında iken ailesi Elazığ'a göç eden Rüştü Maviçiçek “Kimliğimiz Gururumuz” adlı şiirinde “Türk Dünyası”na Çin Seddi'nden Viyana'ya kadar bir hudut çizer:

Kimliğimiz, gururumuz dalgalanır bayrağımız

Binlerce yıl öncesinden kutsal vatan toprağımız.

Çin Seddi'nden Viyana'ya, İpek Yolu'nu Türk açtı,

Alperenler cirit attı, üç kıtaya ışık saçtı... (Baymak, 2010, s. 143).

Maviçiçek'in Türkistan bölgesinden Balkanlara uzanan tarihteki başarılar üzerinden Türk dünyasını birleştirdiği görülmektedir. Yine Maviçiçek'in “Çanakkale Şehitleri” ve “İşte Hür, ‘Çılgın’ Türk!” adlı şiirlerinde de yoğun bir Türkiye ve Türklük sevgisi dikkat çeker (Baymak, 2010, s. 144-145).

Kosova Türk edebiyatının genç neslinin en tesirli isimlerinden olan Taner Güçlütürk (2014) “Olsam” adlı şiirinde Türk dünyasını yine “tarih” üzerinden birleştirir:

...Bir kitap olsam

Cengiz'i, Süleyman'ı, Ata'yı

anlatsam

doya, doya tarihe karışsam

o tarihte dolaşıp

güzellikleri toplasam

güzelliklerden bir çelenk

çelenkte parlayan yıldız

o yıldız kadar parlak

dilimin Türkçe olduğunu

evrene duyursam (s. 83).

Şair, edebiyat araştırmacısı ve ressam Ethem Baymak (2009) da Türkistan ve Türk dünyasını “tarih” unsuru üzerinden birleştirir. Şair “Velhasıl Gülüm” adlı şiirinde;

iki ayağımda yolculuk
üç kıtada nal seslerimiz bir efsane şimdi
viyana’ya gelmişim/ kahvemi pişirmişim
evlad-ı fatihanın
muhacir lokumunu da yayına koymuşum
tuna boylarında gezer dururum
sorarım...
buradan civan aliş’im geçti mi
velhasıl gülüm... (s. 83)

Sebahattin Sezair (2009) de “Ben Bir Türk’üm” adlı şiirinde;

“...Ben bir Türk’üm

Severim her Türk’ü nerede olursa olsun...” diyerek “Türk dünyasına gönderme” yapar. Şair önceliğini belirttikten sonra devam olarak “*Severim yeryüzündeki her kişiyi yeter ki insan olsun.*” diye de insanî bakış açısını ortaya koyar (s. 103).

Kosova Türk edebiyatının yaşayan en velut ve tesirli isimlerinden birisi olan Zeynel Beksaç da büyük emeklerle çıkardığı “Türkçem” adlı dergide, Türk dünyasına yönelik tanıtma gayretleriyle bilinir. Şairin Türkistan ve Türk dünyası hassasiyeti birçok şiirinde görülür. Beksaç (2009) “Azerbaycan” adlı şiirinde Türk dünyasını “sevgi” ile bütünleştirir:

Sen içimde bir özge can	Mahnilerin diyarı Azerbaycan
Ta çocukluk uçurtmamda	Şair yüreklerin demir attığı
Rengârenk asılı kalmış	Vazgeçilmez liman
Düşlerimin sevdası	Yağmur olup yağsam
Boynu bükük	Toprağına kalburcasına
Nazik bir gelincik çiçeği	Sana vardım diye
Şelale gibi çağlayan	Bayramda harçlık alan

Çocuklar gibi sevinsem

Sen ki

İğde kokulum

Kosova Kıbrıs Kırım gibi (s. 53).

Kan kırmızı narım

Öz soyum

Hususiyetle Azerbaycan'a hitaben yazılan bu şiirde Beksaç'ın "Öz soyum/Sen ki/Kosova Kıbrıs Kırım gibi" ifadeleriyle Türkistan coğrafyasından Balkanlara uzanan bir "birlik" vurgusu yaptığı görülür.

a. Kardeşin Derdiyle Dertlenme:

Özel olarak Türkistan coğrafyası, genel olarak da Türk dünyasının her bölgesi tarihin her döneminde savaş, işgal, katliam, çok farklı alanlarda hak kaybı gibi son derece ciddi zorluklara maruz kalmıştır. Ancak coğrafi olarak çok uzak yerlerde, siyasi ve toplumsal olarak da çok farklı şartlarda olsalar da Türk dünyasının farklı unsurları, daima bir vücudun uzuvları gibi birbirlerinin sıkıntısını hissedip farklı yollarla dile getirmiştir.

Mağcan Cumabayulı, Abdulhamid Süleyman Çolpan, Ahmed Cevat başta olmak üzere onlarca Türk dünyası şairinin yüzlerce şiiri, Türk dünyası edebiyatında "kardeşin derdiyle dertlenme" diye tabir edebileceğimiz tema örnekleriyle doludur.

"Haberdar olma", "hissetme" ve "dile getirme"ye dayanan bu durumunun en güzel misallerinden bazılarını da K. Makedonya ve Kosova Türk şiiri sahasında rastlayabiliriz. Bu kardeşinin derdiyle dertlenme durumu, bazı şiirlerde yakın coğrafyadan başlar. K. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin eserleri özelinde, hem Balkanların farklı bölgelerinde yaşayan şairlerin birbirlerinin derdini dile getirdiği örneklerle hem de Balkanlı bu şairlerin Türkistan ve Türk dünyasının farklı bölgelerindeki sorunlara değindiği örneklerle rastlayabiliriz.

1980 Prizren doğumlu olan, Kosova'da çağdaş Türk edebiyatı araştırmalarıyla da tanınan, hâlen orada yaşamaya ve edebî eserler vermeye devam eden Taner Güçlütürk (2014), "Yankılanır Debre'den Figân" adlı şiirine parantez içine aldığı "Kanayan Türkçe yarası Prizren'de sızlar" ithaf cümlesiyle başlar:

Debre'den bir ses gelir

Ses gelir nefes gelir

Yetişin ah dostlar kardeşimin

İmdat! Türkçe çağrısı gelir

...

Ah Debre Debre bahtiyar olaydın

Çocuklarını koynunda Türkçe okutaydın

Murada analar kızlara kına yakaydın

Yarınlara özünle dilinle uyanaydın

...

Kalk bre Debreli Hasan kalk!

Dağlar inlesin!

Debre çocukları bre Hasan

Türkçe ders dinlesin!... (s. 24).

Yukarıda zikrettiğimiz gibi bu şiirde Kosovalı Güçlütürk, K. Makedonya'daki bir Türk topluluğunun "Türkçe eğitim alamamak" sorunuyla ilgilenir ve Debreli Türklerle dertleşir.

Taner Güçlütürk (2014) "Yörük Düğünü" adlı şiirinde de yine K. Makedonya Türklerinden Yüksek Mahalle'de yaşayan Yörük Türklerinin hayat şartlarını dile getirir:

...Düğün var bugün Yüksek Mahalle'de

Kardelenler tomurcuğa dururken

Rüzgarlar kayalıklarla sevişir

Buralarda eller toprakla nasırlaşırken

Yüzler inadına hayata gülüşür. (s. 44).

V. H. Özgün (2000); "Onur Yıldızım" adlı şiirini "*Bulgar Türkü bir dedeye*" ifadesiyle, "Yaralı Gönüller" adlı şiirini "*Sürülen, sınır dışı edilen Bulgar Türklerine ağıt*" ifadesiyle başlatır ve Türk dünyasının kanayan başka bir yarası olan Bulgaristan'daki zorla isim değiştirme ve kimliksizleştirme politikalarına maruz kalan Türklere adar (s. 89-97).

Şair şiirlerinde; "Sofya, Hasköy, Tuna boyları, Burgaz kıyıları, Mestanlı, Plevne, Deli Orman, Varna" gibi yüzyıllardır Türk yurdu olmuş topraklardan türlü eziyetlerle göçe zorlanan soydaşları için adeta ağıt yakar:

...Türklük
didindiğinden

uğruna

İşsiz aç bırakıldığını

KUZHEY MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ŞİİRİNDE TÜRKİSTAN VE TÜRK DÜNYASI

*Tüm Türk(ü)lerin evinden
barkından olup sürüldüğünü*

*Belene sürgün kamplarına
kulak verdiğini*

İnlemeyen

inletilemeyen Türk'lük

sesini dinlediğini

Gözyaşı döküp ağıt yaktığını

soldurulan çiçeklerimize

Rodop'larda kasıp kavuran

Kasırgayla yok olanlarımıza

*Dayanamadı yandı büyük
yüreğın*

*Sırtlanların sinsice
sürüngeğine*

Yığıtçe direndin sürüncemesiz

Gedik almış kayığın içindeki

*Mestanlı'nın, Plevneli'nin,
Deliorman'ının,*

Varna'ının...

Özgürlük haykırışına

özgürlük susamışlığına

*İki gözü iki çeşme ana'ların
kanağlayışlarınaÇöktü*

Balkanlar'a simsiyah bir bulut

*Milyonlarca Türkü için için
ağlattı*

*Boğucu seller döküldü çırpınan
Karadeniz'e... (Hasan Özgün,
2000, s. 102).*

Bu dizelerdeki Türk dünyasını ifade ettiği anlaşılan “milyonlarca Türk” ifadesi ve Ahmed Cevad'ın meşhur şiirine gönderme olduğu açık olan “...çırpınan Karadeniz” ifadeleri de bize, Pirlepelı bir K. Makedonya Türk şairi olarak V. H. Özgün'deki Türk dünyası hassasiyetini göstermektedir.

Yukarıda değindiğimiz gibi “kardeşin derdiyle dertlenme” temalı şiirlerde yakın çevreden yani Balkanlardan Türkistan coğrafyasına doğru bir genişleme görülür. Yukarıdaki şiirlerine Bulgaristan'daki Türklerin derdine ortak olan V. H. Özgün (2000) “Ya Sen” adlı şiirinde şöyle seslenir:

...Elimden bir şey gelmediğinden

Zalimleri önleyemediğinden

Utaniyorum edilgenliğimden

utaniyorum

Boşnak, Azeri, Çeçen kardeşlerimden

utaniyorum insanca

Ya sen...

...Ya sen

Sen utanıyor musun

Uygarlık yanılığlarından

İnsanlık sevgisini yayamadığından

Bosna'da, Karabağ'da, Çeçenistan'da... (s. 117-118).

Şairin bu dizelerinde, Karabağ'ın derdini Bosna'dan, Çeçenistan'dan ayrı görmediği görülür. Ve böylelikle şair, Balkanlarla başladığı “dertleşme”sini Karabağ vurgusu ile Türkistan coğrafyasına doğru genişletir.

1942'de Pirlepe'de doğan ve hukuk tahsili yapmış olan Vefki Hasan Özgün (2000), “Onur Yıldızım” adlı şiir kitabına yazdığı “Girişçil Önsöz” adlı manzum mukaddimede;

...Yolun yordamın gözbebeğimiz

korunmasında atılan yanlış adım

girişkenliğe dönüşmüş heves heves

soluk soluk *Türkellerinde*

başıboş yaratılan boşluklar... (s. 6) derken, aslında yazdığı şiirlerin yaşadığı coğrafyaya atfedilmiş bir mücadele amacı taşıdığını vurgulasa da “Türkelleri” ifadesiyle de bu konudaki bilincini ön plana çıkarır. O, aynı şiirde;

...Doğrularla eğrilerin

Kesiştiği Balkanlarda

Gerçekleri savunmak

Değildir harcı her babayığidin... (s. 7) der.

V. H. Özgün (2000)'de, hususiyetle Kıbrıs meselesine karşı bir hassasiyet görülür. “Döngü: 1” adlı bölümde 21 Aralık 1963'te Kıbrıs Türklerine karşı girişilen katliamlar ve bu “hayâsızca akın”lara verilen kahramanlıklar dile getirilir:

21 Aralık'lar var gelip geçen

Affedilip unutulmayan

Büyüklüğü yansıtan

...

Yürüdün masumların üzerine

Aralık Altmış üçte yüreksizce

Geçilmez kalesi Türklüğün

Geçitkale

Özgürlüğe erişti Erenköy

Boğaziçi çarpıştı sapıklarla yiğitçe

Bir elinde silâhı diğerinde minik yavrusu

Koruyor Türklük onurunu... (s. 67).

V. H. Özgün (2000) “Döngü-1, Döngü-2, Döngü-3, Döngü-4, Döngü-5” adlı şiirlerinde, Kıbrıs Türklerinin uğradıkları haksızlık ve kahramanca mücadelelerini konu alır. “Erenköy, Geçitkale, Atillâ Harekatı, Atillâ sınır kapısı, Boğaziçi, Beşparmak Dağları” gibi mücadele mekânlarını ön plana çıkarır. Burada “Atillâ’larımız atilla sınır kapılarında” (s. 69) ifadesi ile Türk tarihinin mühim bir ismine Kıbrıs üzerinden telmihte bulunulması da mühimdir.

K. Makedonya Türk şiirinin mühim genç temsilcilerinden birisi olan Mehmed Arif “Veda” adlı şiirinde, dünya genelinde haksızlıklara uğrayan Müslümanları dile getirirken “Doğu Türkistan”ı vurgular:

...Uykusuz gecelerde,

Çeçenistan’a

Afrika’ya

Doğu Türkistan’a...

dua yolluyorum... (Halim vd., 2013, s. 69).

Halk edebiyatından etkilendiği şiirlerindeki şekil özellikleri olduğu kadar bazı şiirlerinde “Âşık Cemali” mahlasını kullanmasından da belli olan Cemali Tunalıgil “Özgürlük Adına” adlı şiirinde Kerkük’ten Doğu Türkistan’a uzanan bir çizgide Türk dünyasıyla “dertleşmesini” sürdürür:

...Özgürlük adına canlar yakıyor

Kimi hiç durmadan *Kerküklüye* çatıyor

Birileri Kosova’da toplu mezar kazıyor

Çağdaşlıkmiş meğer insan öldürmek

Gözyaşlar sel oldu akıyor

Karabağ, Urumçi, Kaşgar'da ölüm saçıyor
Kirli eller kılıf bulmakta birbiriyle yarışıyor
Çağdaşlıkmiş meğer insan öldürmek
Soydaşlarım zulüm altında inliyor
Zalimin zulmüne dur diyecek biri yok
Gardaşlarım garip kaldı bunu herkes biliyor
Çağdaşlıkmiş meğer insan öldürmek. (Baymak, 2010, s. 79).

1990'lardan sonraki K. Makedonya Türk şiirinin mühim bir edebiyat topluluğu oluşturma girişimi olan ve Türk dünyası hassasiyetiyle dikkat çeken Üçüncüler'den merhum Nurten Halim (1995) de "Çeçenistan" adlı şiirinde derdini paylaştığı devlete "*Türk kökenli devletsin sen*" diye seslenir:

...Başını dik tut ey *Çeçenli kardeşim*
Boynunu bükme sakın
Bunca yıldan sonra sesini duyurtun
Gururunu yerlere atma sakın
Türk kökenli devletsin sen
Bizim can kardeşimizsin sen
Senin için duacıyız Tanrı'ya
Tanıttın kendini her varlığa. (s. 42).

Kosova'da Türkistan ve Türk dünyasının dertleriyle yakından ilgilenen usta şairlerden olan Zeynel Beksaç (2009) da "Ezelden Beri" adlı şiirinde "Azerbaycan ve Karabağ"ın derdine ortak olmaya çalışır:

Bana vatanım yarsın
Azerbaycan
Ömür tükenmeden
Karabağa giden yolda
Evine dönen kardaş bacımla
Yol alsam
Karabağ'da toy görsem

Tar nağmeleriyle... (s. 53).

“Üçüncü” dergisinde az sayıda da başarılı şiirler kaleme alan Neyat Selman ise “Türk Gibi” adlı şiirinde farklı bir yönden dertleşir. Azınlık olarak milli kimliği yaşatmanın zorluğunu, biraz da sitemle, Türk dünyasının uzak diyarlarına duyurmak ister gibidir:

Türk Gibi

Balıklar arasında balık gibi

Kuşlar arasında kuş gibi

Kurtlar arasında kurt gibi

Yaşamak kolay şey kardeşim (Karakuş, 2014, s. 76).

K. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin şiirlerinden tespit edilen tüm bu örneklerden de görüldüğü gibi Türk dünyasının bu bölgesinin şairleri yakın bölgeleri olan Balkanlardan başlayarak Türk dünyasının diğer bölgelerine ve Türkistan coğrafyasına, bu coğrafyalardaki Türklerin yaşadığı badirelere duyarsız kalmamışlardır. Ancak burada özellikle vurgulamak gerekir ki “Kardeşin derdiyle dertlenme” diye vasıflandırabileceğimiz bu muhtevaya sahip şiirler ancak 1990’lardan sonra yazılabilmektedir.

SONUÇ

Hem tarihin farklı dönemlerinde farklı badirelerle dolu süreçler yaşamaları hem de coğrafi olarak uzak olmaları nedeniyle Türkistan bölgesi ile K. Makedonya ve Kosova bölgelerindeki Türkler arasındaki ilişkiler merak edilegelmiştir. Uzun bir süre K. Makedonya ve Kosova Türk şiirinin “belkemiği” diye vasıflandırılan “*Sesler*” dergisinin 1966 tarihli 8.sayısında Resul Rıza’ya ait bir şiirin İlhami Emin’in aktarmasıyla yayınlanması, aslında sosyalist dönemde de Türkistan ile alâkadar olduğunun en bariz göstergesidir.

Bu çalışmada da; K. Makedonya ve Kosova Türk şairleri tarafından Türkistan ve Türk Dünyası konularına nasıl yer verildiği konusu, taranan edebî eserler üzerinden tespit ve tahlil edilmiştir.

K. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin konuya ilişkin eserleri incelendiğinde “Türkistan” ve “Türk dünyası” konularının K. Makedonya ve Kosova Türk şiirinde ele alınışının şu başlıklar altında incelenmesi uygun görülmüştür:

-Hasret Duygusu,

-Tanıtma/Haberdar Etme,

-Birlik/Beraberlik/Kardeşlik Vurgusu,

-Kardeşin Derdiyle Dertlenme.

Yaklaşık olarak 500 yıl süren klâsik anlayıştaki Türk edebiyatı döneminden sonra Sırp-Hırvat Sloven Krallığı ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin hâkimiyeti altında birçok badireler atlatan bölgedeki Türkler, hem kültür ve edebiyatlarını canlı tutmak hem de kökenlerine dair bağları koparmamakla yükümlü idiler. Ancak Yugoslavya'nın sosyalist rejimi güçlü bir şekilde sağlamaştırmakla meşgul olduğu yıllardır ve her ne kadar Türkçe eğitim ve matbuat serbest olsa da, bu dönemde Türk dünyası ve Türkistan konuları yeterince ele alınamamıştır. Bu mahrumiyet durumu, özellikle sosyalist dönem sonrasında, bazı Balkan şairlerinin farklı eserlerine Türk dünyası ve Türkistan coğrafyasına yönelik "hasret" duygusu olarak yansımıştır.

Fahri Ali'nin "Evrım Evrim Akarım" adlı eseri, V. H. Özgün'ün "Bilinç Yıldızı" adlı eseri, Üçüncüler'den Oktay Ahmed'in "Türklüğe Hasret" adlı şiiri gibi eserler, yoğun bir Türkistan özlemi duygusu ihtiva eder.

Hem bölgede sosyalist rejimin devam ettiği yıllarda hem de özellikle 1990 sonrasında Türkistan ve Türk dünyası edebiyatını "Tanıtma/Haberdar Etme"ye dair çabalar dikkat çeker. Tanıtma gayretleri özellikle "*Sesler*" dergisinde kendisini gösterir. Aşık Alesker, Molla Penah Vakıf gibi şairleri tanıtan yazılar ve özellikle de İ. Ü. Nasrattınoğlu'nun "*Sesler*" dergisinde sıra hâlinde yayınladığı Türk topluluklarına yönelik tanıtım yazıları önemlidir. Günümüzde Zeynel Beksaç tarafından çıkarılan "Türkçem" dergisi de Türkistan'a yönelik tanıtma içeren muhtevasıyla ön plandadır. Bu tanıtım yazılarının önemi, yıllar sonra, K. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin şiirlerine bilinç olarak yansımış olmasıdır. Ancak özellikle İlhami Emin'in şiirleri ve özellikle de Osman Baymak'ın "Kırımname" adlı eseri, şiirle tanıtıma güzel örnek teşkil ederler.

K. Makedonya ve Kosova Türk şiirinde, Türkistan ve Türk dünyasını konu alan eserlerde "Türkçe", "ortak tarih", "ortak coğrafya" gibi kavramlar üzerinden birlik, beraberlik ve kardeşlik vurgusu yapıldığı görülür. Ama bütün bu unsurlar içerisinde "Türkçe"nin birleştirici yönünün daha çok vurgulandığı dikkat çeker. "Birlik/Beraberlik/Kardeşlik Vurgusu" içeren şiirler, hususiyetle 1990 sonrası şiirlerde sıkça yer alabilmiştir. Bu minvalde özellikle; Zeynel Beksaç, Nuret Dişo Ülkü, Yaser Halim, Bayram İbrahim Rogovalı ve Ethem Baymak gibi şairlerin eserleri ön plana çıkar.

K. Makedonya ve Kosova Türk şiirinde, Türkistan ve Türk dünyasını konu alan eserlerde “Kardeşin Derdiyle Dertlenme” teması da ön plana çıkar. Bu tema, “Haberdar olma”, “hissetme” ve “dile getirme”ye dayanır. Bu “kardeşinin derdiyle dertlenme” durumu, bazı şiirlerde “yakın coğrafya”dan yani Balkan bölgesinden başlar. K. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin eserlerinde, hem Balkanların farklı bölgelerinde yaşayan şairlerin birbirlerinin derdini dile getirdiği örneklere hem de Balkanlı bu şairlerin Türkistan ve Türk dünyasının farklı bölgelerindeki sorunlara değindiği örneklere rastlanabilir. Taner Güçlütürk, V. H. Özgün, Zeynel Beksaç da bu hususta eser verenlerin başında sayılabilir.

Türk dünyasının farklı bölgeleri ve boyları (Azerbaycan, Kırım, Kerkük, Kıbrıs, Balkanlar, Kazak/ Uygur/Türkmen/ Nogay...) şiire konu edilirken ayrıntıya girilip ülke ve boy adlarının zikredilmesi ancak “Türkistan” isminin genel olarak doğrudan zikredilmemesi de ulaşılan bir sonuçtur. “Türkistan” kelimesi doğrudan “Doğu Türkistan”la ilgili şiirlerde geçer. Bu bir eksiklik olarak sayılabilir. Ayrıca bazı şiirlerde “Türkistan” yerine “Orta Asya” ifadesinin kullanılması, “Azerbaycan Türkü” yerine “Azeri” kelimesinin kullanılması, her ne kadar iyi niyetten şüphe edilmese de, hatalı kullanımlar olarak tespit edilebilir.

Coğrafî, siyasi ve tarihî yakınlık nedeniyle, özellikle son 70 yıllık araştırmalarda beraberce ele alınan bölgeler olan K. Makedonya ve Kosova Türklerinin şiiri zikredilen temalar bağlamında ele alındığında denilebilir ki bu bölgelerde varlık gösteren Türk şiirinde “Türkistan” ve “Türk dünyası” konuları, siyasi ve sosyal imkânların müsaade ettiği ölçüde daima farklı yönleriyle yer almıştır. Neticede ulaşılan bu tespit de; Türk dünyası edebiyatlarının iki ucu diyebileceğimiz Türkistan-Balkan münasebetlerinin, “demokrasi” vurgusunun arttığı 21. asırda daha da büyüyerek devam etme “tecrübesine” ve “fırsatına” sahip olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ağanoğlu, H. Y. (2006). *II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya'da Bir Direniş Mücadelesi Yücel Teşkilatı*. İstanbul: Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.
- Ali, F. (1995). Evrim Evrim Akarım-Zaman Gücüne İnanıyorum 1-2. *Sesler*, 292, s. 29-31.
- Ali, F. (1997). *Çile Gözü*. Üsküp: Birlik.
- Aksoyak, İ. H. (2006). *Ahmed-i Yesevî'nin Rumelili Bir Takipçisi-Üsküplü Atâ- Tuhfetü'l-Uşşâk*. Ankara: Bizim Büro.

- Baymak, E. (2009). *Rumeli’de Dize Kıvrımlarım*. Prizren: Kosova Türk Sanatçılar Derneği.
- Baymak, E. (2013). Rumeli’den Yola Çıktık/Çin’e Vardık/ Göçebe. *Kıbrıs ve Balkanlarda Türk Şiiri*. Eskişehir: Eskişehir Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı.
- Baymak, O. (2008). *Kırımname-Kırım’dan Gelirim*. Prizren: Bay.
- Baymak, O. (2010). *Kosova Türk Şiiri Antolojisi*. Prizren: Bay.
- Beksaç, Z. (2009). Azerbaycan, *Türk Dünyası Şiir Güldestesi (Metinler/Bildiriler/Seçmeler)*, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği, s. 53.
- Dişo Ülkü, N. (1992). *Çocuklar ve Büyük Çocuklar*. Üsküp: Birlik.
- Dişo Ülkü, N. (2011). *Prizren Güzeli*. Üsküp: Dişo TürkAnaç Türkçe.
- Emin, İ. (1991). *Güldeste*. Üsküp: Birlik Yay.
- Güçlütürk, T. (2014). *Dilime Yaslar Yakışmaz*. İstanbul: Değişim.
- Halim, N. (1995). Çeçenistan. *Sesler*, 299, s. 42.
- Halim, Y. vd. (2013). *Genç Filizler Şiir Kitabı*. Üsküp: Yeni Balkan.
- Hamzaoğlu, Y. (2010). *Balkan Türklüğü (Makedonya. Hırvatistan. Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı)*, C: I, Üsküp: Logos-A.
- Hasan Özgün, V. (2000). *Onur Yıldızım*. Üsküp: Birlik.
- Hayber, A. (2001). *Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, Ankara: MEB.
- İsen, M. (2009). *Varayım gideyim Urumeli’ne-Türk edebiyatının Balkan Boyutu*. İstanbul: Kapı.
- Karakuş, E. (2008). *Sesler Dergisi Bibliyografyası*. Edirne: Paradigma Akademi.
- Karakuş, E. (2014). *Makedonya Türk Edebiyatı’nda Üçüncüler*. Üsküp: Yeni Balkan.
- Karakuş, E. (2017). *Sesler Dergisi Etrafında Teşekkül Eden Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı*. Ankara: Bengü.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1992). Orta Asya’dan Anadolu’ya Kültürel Benzerlikler. *Sesler*, 270-271, s. 49-54.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1993a). Romanya Türkleri. *Sesler*, 274-275-276, s. 47-53.

KUZEY MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ŞİRİNDE TÜRKİSTAN VE TÜRK DÜNYASI

- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1993b). Karay Türkleri. *Sesler*, 277-278-279, s. 85-89.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995a). Boşnaklar. *Sesler*, 292, s. 79-87.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995b). Gagauz Türkleri. *Sesler*, 293, s. 85-90.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995c). Karakalpaklar. *Sesler*, 294, s. 79-85.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995ç). Tataristan-Kazan Türkleri. *Sesler*, 296, s. 69-76.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1995d). İran Türkleri. *Sesler*, 298, s. 93-101.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1997a). Yakutistan Saka Türkleri. *Sesler*, 314-315, s. 67-72.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1997b). Özbekistan. *Sesler*, 316-317, s. 103-111.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1997c). Sancak Türkleri. *Sesler*, 318-319, s. 77-83.
- Rıza, R. (1966). Geleceğe Seyahat (Türkiye Türkçesine Aktaran: İlhami Emin). *Sesler*, 8, s. 61.
- Sarıveli, O. (1996). Aşık Alesger üzerine (Türkiye Türkçesine Aktaran: Ahmed Schmiede). *Sesler*, 306-307, 63-73.
- Sezair, S. (2009). Ben Bir Türk'üm. *Türk Dünyası Şiir Göldestesi(Metinler/Bildiriler/Seçmeler)*, Türkiye Yazarlar Birliği, s.103.
- Sipahioğlu, B. (2007). *Balkanların Son Kalesi Mamuşa*, Bursa: Gülmat Ofset.
- Tuncer, H. (1996). Azerbaycan Şairleri. *Sesler*, 310-311, s. 47-68.
- Zekeriya, N. (1968). Yanarak Derman Bulan Şair Molla Penah Vakıf. *Sesler*, 31, s. 19-22.
- (1996). Türk Dünyası Yazınından: Nebi Hazri. *Sesler*, 308-309, s. 101.

Андатпа

Әдетте Болгария, Македония, Косова, Тракия (Грекия), Гагауыз жерлерінде (Молдавия) және Румынияда мекендейтін балқан түркілерінің де шыққан жері саналатын Түркістан өңірімен байланыстары немесе осы жерлерге қаншалықты қатысы бар деген мәселелерге байланысты әрдайым көңіл аударылып келеді. Түркілер мекендейтін бұл аймақтарда арнайы талдауға тұрарлықтай деңгейдегі «Түркістан» және «түркі дүниесі» тақырыптарын қаузаған бай және көркем поэзия қалыптасқан. Осман мемлекеті құлағаннан соң сан және мәдени тұрғыдан ауыр тағдырды басынан өткерсе де, Македония және

Косова түріктері де, әсіресе екінші дүниежүзілік соғыстан кейін заманауи түрік поэзиясын қалыптастыра білді. Мақалада географиялық, саяси және тарихи жақындығы жағынан, әсіресе соңғы 70 жылдық зерттеулерде бірге қарастырылып келе жатқан Македония мен Косова түріктерінің поэзиясына тақырыптарына қарай талдау жасалады. Талдау нәтижесіне сүйене отырып, мынадай пікір айтуға болады: бұл аймақтарда жазылған түрік өлеңдерінде «Түркістан» және «түркі дүниесі» тақырыптары, саяси шарттар мен мүмкіндіктеріне қарай орын алып отырады.

Кілт сөздер: Македония түркілерінің поэзиясы, Косова түркілерінің поэзиясы, Түркістан, Түркі дүниесі, Балкан түркілерінің поэзиясы

(Ертұғрыл КАРАКУШ. МАКЕДОНИЯ ЖӘНЕ КОСОВАЛЫҚ ТҮРІКТЕРДІҢ ӨЛЕҢДЕРІНДЕГІ ТҮРКІСТАН ЖӘНЕ ТҮРКІ ДҮНИЕСІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ ОЙЛАР)

Аннотация

В основном задавались вопросом, как балканские тюрки, которые проживают в Болгарии, Северной Македонии, Косово, Западной Фракии (Греция), Гагаузии (Молдова) и Румынии, имеют отношения с Туркестанским краем или насколько они связаны с этим регионом, откуда происходят их корни. Несомненно, каждый из этих регионов и стран имеет богатое содержание тюркской поэзии, которое можно рассматривать самостоятельно с точки зрения темы «Туркестан» и «Тюркский мир». Несмотря на то, что тюрки Северной Македонии и Косово сильно пострадали с точки зрения населения и культурных ценностей после Османской империи, они также сумели создать современную тюркскую поэзию, особенно после Второй мировой войны. В исследовании в связи с географической, политической и исторической близостью поэзия тюрков Северной Македонии и Косово, являющихся регионами, совместно обсуждаемыми в течение последних 70 лет исследований, рассматриваются в контексте упомянутых тем. По итогам результатов, полученным из исследований, можно сказать, что темы «Туркестан» и «Тюркский мир» всегда имели место в тюркской поэзии, существующей в этих регионах, в рамках политических условий и возможностей.

Ключевые слова: Туркестан, Великий Туркестан, земля предков, тюркская литература Северной Македонии и Косово, Туркестан в литературных произведениях

(Ертугрыл КАРАКУШ. ТУРКЕСТАН И ТЮРКСКИЙ МИР В ТЮРКСКИХ СТИХОТВОРЕНИЯХ СЕВЕРНОЙ МАКЕДОНИИ И КОСОВА)

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Ertuğrul KARAKUŞ (%100)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

UDC 82-1

DBTBL 17.82.10